

tih krajeva (šume, močvare, bare, rijeke, itd.). Veći interes za osiguravanjem i iskorištavanjem rijeke Save javlja se od 19. stoljeća zbog novih uvjeta društvenog i gospodarskog napretka.

U sedmom poglavlju, *Prestanak Vojne granice i osnutak vodnih zadruga*, naglasak je većinski stavljen na događanja u 19. stoljeću kada odnosi postaju kapitalistički pa dolazi i do trgovine riječnim putem. Obradović tako ističe nekoliko poznatih parobroda i njihovih ruta, od kojih je prvi parobrod na Savi plovio 1830-ih godina. Saznajemo da su ovo stoljeće obilježile i brojne poplave pa su neke godine u drugoj polovici stoljeća bile neplodne. Autor navodi da su prema školskoj spomenici Strošinaca 1880.-1900. mladi patili od brojnih bolesti koje su uzrokovane uvjetima poplava, tako da su poplave kao pojava u ondašnjem razmišljanju itekako imale istaknuto mjesto. Što se tiče gradnje nasipa i održavanja, saznajemo da su do Prvog svjetskog rata takve zadaće bile uglavnom vezane uz općine, no uloga stanovništva uvijek je bila presudna kod radova.

Ustroj i svrha Zadruga za obranu od poplava rijeke Save 1924. kratko je poglavlje koje opisuje djelatnosti Vodne zadruge za obranu od poplave rijeke Save i za isušenje bosutskog kanala (kasnije ime bilo joj je Biđ-bosutska vodna zadruha). Najvažniji rezultat rada Zadruga bio je zaštita seljaka od poplava na prostoru od slavonskih sela oko Slavonskog Broda do Srijemske Mitrovice pa se tako izgradio poznati nasip koji je oštećen kada su 1944. godine ustaše srušili branu na Bosutu u svrhu tjeranja partizana iz tamošnjih šuma. Deveto poglavlje, *Prilike nakon završetka Drugog svjetskog rata*, još je kraće od prethodnog poglavlja. Tako je cijelo vrijeme trajanja socijalističke Jugoslavije svedeno na jedan odlomak, uz fotografske priloge. Obradović u ovom poglavlju naglasak stavlja na opis institucionalnog djelovanja po pitanju odnosa prema rijeci Savi. Spominje i da su izgradnje mostova, vodovoda i različitih sustava obilježili razdoblje socijalističke Jugoslavije kada je ova tema u pitanju.

Vodne prilike danas i poplava 2014. godine jedino je poglavlje koje tematizira događaje iz 21. stoljeća. Glavna je tema ovoga poglavlja suvremeni sustav obrane od poplava, ali i poplava iz 2014. godine kada je puknuo nasip kod Račinovaca i Rajevo Sela te je većina prostora Cvelferije bila poplavljena.

Djelo Matea Obradovića kvalitetna je ekohistorijska analiza međuodnosa posavskog čovjeka i rijeke Save te su ovim djelom obuhvaćena sva tri ekohistorijska pristupa koja su već spomenuta u ovom prikazu. Tako se u Obradovićevom djelu može pratiti kontinuitet naseljenosti prostora županjske Posavine od prapovijesnih vremena do danas. Posebno bogatstvo ovome katalogu izložbe daju slikovni i fotografski prilozi koji prate teme poglavlja. Osim toga, na kraju kataloga nalazi se i dio koji se zove *Kronološki pregled poplava s posljedicama* gdje su istaknute godine poplava te opisi posljedica tih poplava od 1521. godine do 2014. godine.

Bruno ŠAGI

ANDRÁS VADAS, *THE ENVIRONMENTAL LEGACY OF WAR ON THE HUNGARIAN-OTTOMAN FRONTIER, C. 1540–1690* (AMSTERDAM: AMSTERDAM UNIVERSITY PRESS, 2023), ISBN 978-94-6372-793-8, 290 STR.

Iz perspektive hrvatske historiografije, monografija Andrása Vadasa o okolišnom nasljeđu rata na ugarsko-osmanskoj granici (oko 1540.–1690.), može predstavljati istraživački potencijal za dublje istraživanje okolišnog nasljeđa jednog segmenta ugarsko-osmanske granice, a to je Međimurje. Osim toga može poslužiti i kao model za slična istraživanja hrvatsko-osmanske granice.

Ova knjiga rat i granicu ne promatra samo kao političko-vojni nego i kao okolišni proces. Autor polazi od konceptualizacije »granice« (frontier/border), zatim od analize okoliša središnje Transdanubije/Prekodunavlja, pa potom kroz »studiju slučaja« doline rijeke Rábe u 17. stoljeću razrađuje problem vode, poplava i regulacija, dok zasebno poglavlje posvećuje šumama i drvu kao resursu u militariziranoj zoni. Zaključno poglavlje (s epilogom) sintetizira rezultate i metodološke implikacije

Knjiga je posebno vrijedna za povjesničare koji se bave Habsburško-osmanskim kontaktnim-zonama, jer pokazuje kako se »obrana« u ranom novom vijeku ne iscrpljuje u utvrdama i posadama,

nego uključuje sustavno upravljanje riječnim krajolicima, poplavnim režimima i šumskim resursima. Time Vadas, doprinosi i širim raspravama o karakteru granice kao »poluprirodnoga« i »poluadministrativnoga« prostora.

Inače su osmansko-ugarski ratovi imali su važan utjecaj na krajolike Transdanubije/Prekodunavlja i šire Panonske nizine (Karpatske kotline), a u slučaju istraživanog prostora u ovoj knjizi ispada da su najvažnije transformacije bile vezano uz hidrološke promjene, a ne, kako se često tvrdi, kroz deforestaciju »gubitak šuma«. To je važno iz najmanje dva razloga. Prvo, autor time polemizira s uvriježenim narativom o osmanskoj okupaciji kao izravnom uzroku općeg okolišnog propadanja i »pustošenja«, naglašavajući potrebu da se takve tvrdnje provjeravaju kroz upravljanje lokalnim resursima, hidrološkim istraživanjima i sl. Drugo, fokus na vodu otvara tragove koji su preciznije mjerljiviji, a u njih uvrštava zakonske akte, dekrete, lokalnu korespondenciju, radove na riječnim koritima, brane i mlinove, a posredno i socioekonomske posljedice (štete, migracije, promjene uporabe zemljišta).

U knjizi je kao središnji dio napravljeno istraživanje Rábe kao militarizirane rijeke. Autor ističe da su habsburško-ugarske obrambene strategije sustavno koristile obilježja krajolika, osobito močvare i rijeke u nizinskim područjima. Nakon 1600. i pada Kaniže, Rába dobiva pojačanu obrambenu funkciju u središnjoj Transdanubiji/Prekodunavlju. Vadas potom pokazuje kako su tzv. »galerijske šume« uz rijeku (riparijalne šume) postale dio obrambenog sustava. Drveće se rušilo u korito radi otežavanja prijelaza i stvaranja poplavnih barijera, a šumski prostor se pretvarao u infrastrukturu nadzora (stražarske točke). Time se jasno vidi da okoliš nije samo »pozadina« rata, nego instrument obrane. Ovakva militarizacija vode imala je neželjene posljedice. Vadas izričito navodi da su brojni rukavci i zaostale vode (backwaters) utjecali na poplavni režim i pridonosili zamuljivanju. Posebno su važni autorovi navodi iz privatnih pisama članova lokalne administracije i vojnog osoblja iz naselja poput Körmenda i Csákánya, koja otkrivaju učestalost velikih poplava i njihovu destruktivnost u 1640-ima i 1650-ima.

Vadas povezuje okolišni problem zamuljivanja s političko-pravnim odgovorima. U tekstu naglašava da su ugarski staleški sabori od sredine 17. stoljeća opetovano otvarali pitanje zamuljivanja i potrebe uklanjanja nanosa iz riječnog korita, a da su se habsburški dekreti vraćali temi »začepljenog toka«. Kao uporište za takve tvrdnje autor koristi i zakonske tekstove u korpusu *Corpus Juris Hungarici*, navodeći konkretne članke i stranice koji se odnose na čišćenje korita i srodne mjere. Time povijest okoliša nije oslonjena samo na »prirodne« pokazatelje, nego i na normativne tekstove koji pokazuju kako su akteri konceptualizirali problem i koje su instrumente smatrali legitimnima. Autor zatim zaključuje da čišćenje korita nije bilo sustavno dovršeno te da su zajednice uz rijeku trpjele ponavljajuće gospodarske gubitke. U interpretaciji je važno i to što Vadas te gubitke čita kao svojevrsne nehotične »žrtve« radi zaštite šireg prostora Ugarskog kraljevstva i habsburškog zaleđa. Lokalni interes zemljoposjednika (primjerice magnata) nije bio u tome da im zemljišta budu poplavljena, no prevagnula je obrambena logika koja je fizički onemogućavala pristup neprijateljima. U jednoj formulaciji autor osobito zaoštava tezu: okoliš u tom segmentu nije transformiran prvenstveno osmanskim djelovanjem, nego djelovanjem ugarskih aktera uz potporu habsburških vojnih krugova. Na taj način autor razrađuje šire implikacije za interpretaciju granice pa tako »obrana« proizvodi okolišne učinke koji mogu biti jednako razorni kao i neprijateljsko pustošenje.

Vadas također relativizira opću tezu o osmanskoj okupaciji kao glavnom generatoru općeg gubitka šuma. Autor navodi da recentna literatura pokazuje kako se prakse s obje strane granice nisu nužno bitno razlikovale, te izrijekom tvrdi da Osmanlije nisu sustavno provodile taktiku spaljene zemlje niti eksploatirale šumske resurse bez razmišljanja o dugoročnim učincima. Kao ključne pokretače promjena autor ističe: potrebe za ogrjevom stanovništva, rast potrošnje zbog posada i vojnih utvrda te općenito rast potražnje, pri čemu čak i ako se prostorni opseg šuma nije smanjivao, oskudica resursa je mogla rasti zbog potrošnje i promjena upravljanja. Vadas dodatno ističe da su rat i gradnja utvrda vjerojatno bili manje važni za rušenje šuma od demografsko-ekonomskih pritisaka i potreba svakodnevice. Ovo je, za historiju ranonovovjekovnih vlastelinstava i vojnih krajina, metodološki poticajno jer umjesto umjesto jednolinijske uzročnosti – npr. »okupacija = deforestacija«, predlaže analizu višestrukih potražnji i upravljačkih režima.

Po potpisivanju mira u Vasváru (1664.), rijeka Rába je izgubila dio ranije važnosti kao aktivna granična rijeka. Vasvárski mir donosi razdoblje relativne stabilnosti i smanjenja intenziteta obrane. Ipak, naglašava da rijeka ostaje važna u habsburškom obrambenom sustavu sve do posljednjih desetljeća 17. stoljeća, te prati administrativne i gospodarske posljedice (pritužbe, reorganizacije, nove izmjere mlinova i brana) sve do poslijeratnih zahvata i dinamike nakon Karlovačkog mira (1699.). Time se knjiga ne zaustavlja na ratnom trenutku, nego pokazuje dugotrajnost okolišnih problema i institucionalnih odgovora kroz planove, izmjere, projekte regulacija, a što se razvlače kroz 18. i 19. stoljeće.

Kao mogući izazov za buduće čitatelje i istraživače nameće se potreba da se, uz ovakve dubinske »studije slučaja«, usporediva mikro-regionalna istraživanja i u drugim graničnim prostorima kako bi se provjerila uvjerljivost modela jer autor i sam naglašava da rezultati nisu automatski primjenjivi na druga područja. Upravo ta ograda, međutim, povećava znanstvenu vjerodostojnost knjige.

Na razini istraživačkog modela, Vadasov pristup vrlo je pogodan za istraživanja Međimurja, Podravine i Pokuplja. U tom smislu, tri su posebno obećavajuće mogućnosti usporedbe: Prva, voda kao obrambeni resurs (Mura, Drava, Kupa, poplavne ravnice, prijelazi). Vadas pokazuje kako je obrana mogla uključivati namjerne intervencije u riječni režim npr. barijere, otežavanje prijelaza, manipulacije. To otvara pitanje u kojoj su mjeri na prostorima oko Kupe, Drave i Mure, vojni planovi, vojne posade i vlastelinske politike mogli utjecati na lokalnu hidrologiju, održavanje prijelaza, mlinove, nasipavanje ili pak namjerno »prepuštanje« voda kao prepreke. Drugo, šume i drvo kao vojno-logistička infrastruktura Vadasova argumentacija da promjene u šumama nisu nužno prvenstveno posljedica »neprijateljskog pustošenja« nego i potreba obrane, garnizona i potrošnje ogrjeva, izravno je primjenjiva kao hipoteza za vlastelinstva koja su istodobno bila gospodarske jedinice i dio obrambenog sustava kao što je to slučaj Međimurja, a možda i pokup. U međimurskom slučaju to bi usmjerilo istraživanje prema kombinaciji vlastelinskih gospodarskih tragova (uprava šumama, prodaja/odvoz drva, radna obveza) i vojnih potreba (gradnje, palisade, opskrba). Treće, za istraživanje su zanimljivi tragovi okolišne politike u upravnim dokumentima. Vadas uspješno koristi staleške zakone i dekrete kao »okolišne izvore« za probleme zamuljivanja i regulacije. Za Međimurje bi analogna mogućnost bila u traženju normativnih odluka o vodama, mostovima, mlinovima, obrambenim zahvatima i šumama, te njihovo čitanje u sprezi s lokalnom korespondencijom i izvještajima.

Primjena modela Andrása Vadasa na prostor hrvatski prostor omogućuje preciznije razumijevanje obrambenih praksi te njihova dugoročnog utjecaja na krajolik, lokalnu ekonomiju i političku kulturu. Vadasovo istraživanje pokazuje da rat na osmansko-ugarskoj granici nije djelovao samo destruktivno, nego je sustavno preoblikovao okoliš kroz namjerno upravljanje vodama, šumama i prostorom kretanja, pri čemu su vojni ciljevi često imali prednost nad lokalnim gospodarskim i okolišnim interesima. Takav pristup može se pokušati primijeniti i na Pokupsku (Bansku) krajinu te na Varaždinski generalat, koji je prostorno povezivao Međimurje s banskim prostorom između Kupe i Save. U Pokupskoj krajini rijeka Kupa funkcionirala je istodobno kao obrambena linija, komunikacijski pravac i okolišni sustav podložan intenzivnoj militarizaciji. U skladu s Vadasovim tezama o »militarizaciji vode«, obrambene mjere poput održavanja prijelaza, skela i privremenih mostova, kontroliranja riječnih tokova te zapuštanja ili namjernog preusmjeravanja vodotoka radi otežavanja neprijateljskih prodora imale su izravne posljedice na poplavni režim i lokalnu ekonomiju. Ban, kao vrhovni civilno-vojni autoritet u tom prostoru, sudjelovao je u koordinaciji tih mjera, ali i u posredovanju između dvora, vojnih zapovjednika i lokalnih zajednica koje su snosile troškove takvih intervencija. Kao i u primjerima koje analizira Vadas za zapadnu Ugarsku, izvori iz hrvatskog prostora upućuju na to da su štete od poplava, zamuljivanja i poremećaja riječnog gospodarstva često bile shvaćane kao nužna žrtva u ime obrane kraljevstva, čime se okolišna transformacija legitimirala političkim diskursom lojalnosti i općeg dobra. Jednako je važna i uloga šuma u Pokupskoj krajini. Drvo je bilo ključan resurs za gradnju i održavanje utvrda, mostova, palisada i vojnih objekata, kao i za opskrbu posada ogrjevom. Vadas je pokazao da deforestacija u ratnim zonama nije nužno bila izravna posljedica osmanskih pustošenja, nego prije svega rezultat dugotrajne mobilizacije resursa u službi obrane i demografskih promjena. U pokupskom prostoru šume su bile istodobno vla-

stelinski resurs, ali i obrambena potreba te egzistencijalna osnova lokalnog stanovništva, što je moglo dovesti do konflikta oko prava sječe, obveza davanja drva i raspodjele troškova. Varaždinski generalat je također zanimljiv prostor za moguću primjenu Vadasova modela jer je ondje vojnokrajiška uprava bila neposredno integrirana u unutarnjoaustrijski sustav. Prostor između Drave i Save, koji se prostorno nadovezuje na Međimurje i Pokupsku krajinu, funkcionirao je kao ključni logistički i obrambeni pojas. Riječna infrastruktura Drave i Save, s njihovim poplavnim ravnicama, močvarama i šumskim zaleđem, bila je sustavno uključena u obrambene strategije, pri čemu su se okolišne promjene često manifestirale kao nenamjerne posljedice vojnih potreba. Kao i u Vadasovim primjerima, krajiški izvori bi mogli svjedočiti o napetostima između vojnih zahtjeva i lokalnih interesa, osobito u pogledu održavanja riječnih korita, korištenja šuma i zaštite naselja od poplava. Usporedna analiza Pokupske krajine i Varaždinskog generalata mogla bi pokazati da su unatoč različitim institucionalnim okvirima, banskom upravom s jedne strane i krajiškom vojnom administracijom s druge, okolišni mehanizmi obrane bili u osnovi slični. Militarizacija vode i šuma predstavljala je temeljni element granične obrane, dok su okolišni troškovi tih politika bili raspodijeljeni neravnomjerno, često na štetu lokalnih zajednica.

Hervoja PETRIĆ

JAMES BELICH, *THE WORLD THE PLAGUE MADE: THE BLACK DEATH AND THE RISE OF EUROPE*, PRINCETON, OXFORD: PRINCETON UNIVERSITY PRESS, 2022., 640 STR.

Svima koje zanima povijest dugog trajanja, pitanja kauzalnosti i široki obrasci srednjovjekovne i ranonovovjekovne povijesti, James Belich je 2022. godine podario knjigu *The World the Plague Made: The Black Death and the Rise of Europe*. Riječ je o djelu u kojem istaknuti novozelandski povjesničar, hrvatskih korijena, i profesor svjetske povijesti na Sveučilištu u Oxfordu nudi novi okvir za razumijevanje uloge Crne smrti u oblikovanju srednjovjekovnih, ranonovovjekovnih i modernih društava.

Belichova ranija djela o povijesti Novog Zelanda i Polinezije: *I Shall Not Die: Tītokowaru's War, New Zealand, 1868–9*, *Making Peoples: A History of the New Zealanders from Polynesian Settlement to the End of the Nineteenth Century* i *Paradise Reforged: A History of the New Zealanders from the 1880s to the Year 2000*, s vremenom su postala polazište za interpretiranje širih procesa. Tijekom posljednjih desetljeća autor je lokalne i regionalne teme sve više uključivao u transnacionalne procese, što je dovelo do njegova snažnijeg zaokreta prema globalnoj povijesti. Taj je pomak vidljiv u djelima *Replenishing the Earth: The Settler Revolution and the Rise of the Anglo-World, 1783–1939* i u zborniku *The Prospect of Global History*, a nastavlja se i u njegovoj najnovijoj knjizi.

Na oko četristo pedeset stranica teksta Belich kombinira suvremena saznanja iz epidemiologije, demografije, ekonomije, ekologije, ekohistorije i urbanizma, gradeći narativ koji prelazi granice kontinenta i disciplina. Iako obrađuje poznatu pandemiju 14. stoljeća, fokus mu je na dugoročnim posljedicama koje su između 1350. i 1700. preoblikovale političke, društvene i gospodarske strukture. Usporedbom Europe s Bliskim istokom, Indijom, Kinom i oceanskim plavetnilom knjiga postaje ambiciozan pokušaj da se povijest kuge uklopi u širi, globalni kontekst ranonovovjekovnih procesa. Doprinos knjige brzo je prepoznala i stručna zajednica, te je *The World the Plague Made* bila uvrštena u uži izbor za Wolfson History Prize 2023. godine, najugledniju britansku nagradu koja se dodjeljuje za najbolje napisanu povijesnu knjigu na engleskom jeziku.

Tu želju autora da ruši mitove, uvodi nove modele i reinterpretira makro-procese na temelju konkretnih primjera moguće je uočiti odmah u uvodu naslovljenom *Introduction: Plague Paradoxes* (1–6). Paradoksi na koje autor ovdje cilja zapravo su četiri revizije ustaljenih stavova o Crnoj smrti iz 1345. godine: uzročnik, vrijednost mortaliteta, brojnost oporuka i utjecaj kuge izvan Europe. Sve te revizije autor povezuje kako bi potaknuo ključnu raspravu, koja se provlači kroz cijelu knjigu, zašto se Zapadna Europa razvila na jedan, a ostatak Euroazije na drugi način.

Economic- and Ecohistory

Ekonomska i ekohistorija

Journal for Economic History and Environmental History

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Topic / Tema broja

Environmental Histories of Southern Central
Europe: State of the Field Perspectives
(Hungary, Croatia and Slovenia)

*Povijesti okoliša južnog dijela srednje Europe: Pregledi stanja
istraživanja (Mađarska, Hrvatska i Slovenija)*

Volume XXI / Number 21

Zagreb – Samobor 2025

ISSN 1845-5867

UDK 33 + 9 + 504.3

Publishers / Nakladnici:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR – 10000 Zagreb
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Co-publisher / Sunakladnik: Ekohistorijski laboratorij Centra za inovativne studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb, Hrvatska www.ffzg.unizg.hr; <http://ckhis.ffzg.unizg.hr/>

Editor-in-chief / Glavni i odgovorni urednik:
Hrvoje Petrić

Guest Co-Editor / Gost su-urednik:
Žiga Zwitter

Editorial Staff / Uredništvo:

Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute, Žiga Zwitter

International Editorial Board / Međunarodno uredničko vijeće:

Drago Roksandić – president/predsjednik (*Zagreb*), Daniel Barić (*Sorbonne-Paris, Francuska*), Marija Benić Penava (*Dubrovnik*), Slaven Bertoša (*Pula*), Zrinka Blažević (*Zagreb*), Tatjana Buklijaš (*Auckland, New Zealand*), Ljiljana Dobrovšak (*Zagreb*), Goran Đurđević, Josip Faričić (*Zadar*), Borna Fürst Bjeliš (*Zagreb*), Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (*Zagreb*), Paul Hirt (*Tempe, SAD*), Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*), Egidio Ivetic (*Padova, Italija*), Silvije Jerčinović (*Križevci*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (*Zagreb*), Christof Mauch (*München, Njemačka*), Kristina Milković (*Zagreb*), Ivan Mirnik (*Zagreb*), Mirjana Morosini Dominick (*Washington D.C., SAD*), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*), Daniel Patafta (*Zagreb*), Hrvoje Petrić (*Zagreb*), Lajos Rácz (*Szeged, Mađarska*), Gordan Ravančić (*Zagreb*), Marko Šarić (*Zagreb*), Mladen Tomorad (*Zagreb*), Milan Vrbanus (*Slavonski Brod, Zagreb*), Frank Zelko (*Honolulu, SAD*), Žiga Zwitter (*Ljubljana, Slovenija*) Zlata Živaković Kerže (*Osijek*), Matija Zorn (*Ljubljana*), Ivana Žebec Šilj (*Zagreb*)

Article's UDC markups / UDK oznake članaka:
Ivica Zvonar

Layout / Prijelom:
Saša Bogadi

Journal directors / Za nakladnike:
Petra Somek, Hrvoje Petrić, Domagoj Tončinić

ISSN 1849-0190 (Online) ISSN 1845-5867 (Tisak)

Print by / Tisak:
Bogadigrafika, Koprivnica 2025.

Mailing addresses / Adresa uredništva:

Hrvoje Petrić (editor/urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Cover / Na naslovnici:

Plan for reinforcing the banks of the Savinja in the district of Novo Celje, 1832.

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts
HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA
AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA
JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA
CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland
ECONLIT – AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA